

#4

Språk, land och kommunikativa mönster

Interaktion på svenska i Sverige och Finland och på finska och svenska i Finland.

Camilla Wide

Abstract

Swedish is spoken both in Sweden and Finland, and Finland is a bilingual country with Swedish as a national language alongside Finnish.

This makes it possible to explore the same language in two different societies, and two different languages in the same society.

However, few comparative studies have been conducted with parallel datasets in both national languages of Finland.

The project Communicative patterns in two languages in Finland therefore compares Finnish and Finland Swedish internally and to Sweden Swedish in similar institutional settings. In this article I present the research area of the project by discussing results from two previous pilot studies.

1. Inledning

När man som finländare talar svenska i eller med någon från Sverige får man ofta en känsla av att det är något som är lite annorlunda. Det handlar inte bara om att svenskan i Sverige låter annorlunda och om att det finns ord och uttryck som man kanske inte använder alls eller mindre i Finland. Också hur man uttrycker sig mer generellt, till exempel när man tilltalar någon eller ger beröm, känns lite annorlunda. Men hur syns de här skillnaderna i språket rent konkret och vilka likheter finns det mellan svenskan och finskan i Finland?

Som ett flerspråkigt land med två typologiskt mycket olika nationalspråk, finska och svenska, erbjuder Finland utmärkta förutsättningar för att utforska förhållandet mellan språk, kultur och kommunikation (Fortman & Giles, 2006). Den långvariga kontakten mellan finska och svenska har lämnat många spår i båda språken, särskilt inom ordförrådet (Häkkinen, 1989 s. 264–265; Reuter, 1992), men också inom grammatik och språkbruk (Wide & Lyngfelt, 2009; Lindström & Wide, 2015). Det finns även en allmän uppfattning om att man kommunicerar på ett lite annat sätt i Finland än i Sverige, oberoende av språk (Kangasharju, 2007; Barner-Rasmussen, 2011, s. 75–76; Norrby m.fl., 2021). Finlandssvenska drag som avviker från sverigesvenska ses också ofta som ett resultat av språkkontakt med finska (Reuter, 2014, s. 15). Med undantag av några enskilda studier som fokuserat på specifika språkdrag (t.ex. Hakulinen & Saari, 1995; Fremer, 1996; Tolvanen, 2016) har det ändå gjorts förvånansvärt få systematiska jämförelser av kommunikativa mönster i finska och finlandssvenska i direkt jämförbara empiriska material.

Syftet med projektet *Kommunikativa mönster på två språk i Finland* (KoM-2Språk), som startade hösten 2023¹, är att utforska hur lika de kommunikativa mönstren de facto är i finlandssvenska och finska jämfört med sverigesvenska, och i vilken mån de kan sägas avspegla kulturella preferenser i Finland (Rouhikoski m.fl., 2024). Hur formulerar man sig exempelvis som personal vid en biljettkassa när man betjänar en kund som håller på att köpa biljetter till en föreställning? Väljer man opersonliga uttryck som *hur många biljetter får det vara?* respektive *montako lippua saisi olla* eller tilltalar man kunden direkt med *du* och säger *hur många biljetter vill du ha?* Val som detta kan tänkas bero på olika sätt att förhålla sig till t.ex. direkthet och formalitet. Samtidigt avgör språket man använder hur man kan uttrycka sig, vilket gör jämförelsen av finlandssvenska och finska särskilt intressant. I vilken mån kan man se likheter i kommunikativa mönster också då det rent grammatiskt inte går uttrycka sig på helt samma sätt på de två språken? Att beskriva och analysera detta är relevant inte minst med tanke på all den kommunikation som sker både över språkgränserna i Finland och över nationsgränserna på svenska.

Eftersom projektet *Kommunikativa mönster på två språk i Finland* (KoM-2Språk) nyligen startat kommer jag i denna artikel att diskutera ovannämnda frågeställning med utgångspunkt i två av de få tidigare studier som gjorts. Studierna i fråga har utförts inom forskningspro-

---

1 Projektet äger rum vid Åbo universitet 2023–2026 och finansieras av Svenska kulturfonden i Finland. För mer information om projektet, se <https://sites.utu.fi/communicativepatterns/>.

grammet *Interaktion och variation i pluricentriska språk* (IVIP) 2013–2020 där vi jämförde kommunikativa mönster i institutionella samtal på svenska i Sverige och Finland inom service, vård och lärande (t.ex. tilltal, hälsningar, råd och tackande).² Trots att fokus i IVIP låg på svenska blev det möjligt att inkludera finska i ett par mindre studier. Å ena sidan kunde vi göra en jämförelse av hur kunder presenterar sitt ärende på sverigesvenska, finlandssvenska och finska vid biljettkassan (Lindström m.fl., 2020) då samtal vid de biljettkassor där vi spelade in servicesamtal i Finland ägde rum på finska. (Dessa samtal kommer nu att transkriberas i sin helhet och analyseras i projektet KoM-2Språk.³) Å andra sidan kunde vi inkludera finska i en jämförelse av tilltal i läkare-patientsamtal (Wide m.fl., 2019) då vi fick tillgång till tre äldre uppsättningar läkare-patientsamtal på sverigesvenska, finlandssvenska och finska som var färdigtranskriberade och tillräckligt jämförbara sinsemellan.

I denna artikel kommer jag sålunda att fokusera på två specifika sammanhang när jag diskuterar förhållandet mellan språk, land och kommunikativa mönster. Jag inleder med att diskutera hur läkare tilltalar patienter på sin mottagning i avsnitt 3 och övergår sedan till att diskutera hur kunder formulerar sig när de

framför sitt ärende vid biljettkassan i avsnitt 4. Före det ska jag emellertid kort redogöra för några centrala utgångspunkter för forskningen i avsnitt 2.

2. Språk, kommunikation och kulturella rutiner

Den teoretiska ramen för såväl det avslutade forskningsprogrammet IVIP som det pågående projektet KoM2Språk är interaktionell sociolingvistik där man relaterar kommunikativa strategier hos enskilda individer i autentiska samtal till de större sociala och kulturella gemenskaperna som individerna ingår i (Gumperz, 1982; Günthner, 2008; Norrby, 2014, s. 56). Vår språkliga kompetens omfattar enligt denna syn inte endast behärskning av grammatiska strukturer utan också kunskap om de sociala koder som språkliga strukturer förknippas med (Gumperz, 1982; Lindström m.fl., 2020).

I interaktionen med andra här-och-nu konstrueras och reproduceras våra sociala identiteter och relationer, men vi deltar även i större och långsammare sociala processer där mer etablerade identiteter reproduceras, omförhandlas och ändras (Rampton, 2006:24). Att undersöka just institutionella samtal är därför intressant eftersom de har ett visst syfte och i hög grad styrs av den samtalsdeltagare som uppträder i sin yrkesroll i samhället (t.ex. expedient, läkare). Hur förhållandet mellan deltagarna hanteras spelar typiskt också en framträdande roll i institutionella samtal (Adelswärd, 1995). Man kan förvänta sig att deltagare i institutionella samtal tillämpar kommunikativa strategier som

2 Forskningsprogrammet finansierades av Riksbankens Jubileumsfond (M12-0137:1) 2013–2020 och var ett samarbete mellan språkforskare vid Stockholms, Helsingfors och Åbo universitet samt Institutet för språk och folkminnen i Göteborg. För mer information, se Norrby m.fl. (2021).

3 Vi spelar även in kompletterande samtal på finska vid biljettkassor där huvudspråket är finska. Inspelningarna inleddes i april 2024.

avspeglar återkommande rutiner och förväntningar i de samhällen där de äger rum (Linell, 1998, 2011). Detta kan t.ex. ta sig uttryck i olika grader av formalitet och direkthet (Kotthoff, 2007), vilket i sin tur avspeglar hur man förhåller sig till auktoritet (Tolvanen, 2014; Norrby m.fl., 2021).

När jag i denna artikel hänvisar till kulturella mönster avser jag sålunda återkommande rutiner som har vuxit fram i kommunikativa verksamheter i samhället. De återkommande rutiner som uppstår och talare förhåller sig till i olika länder och talgemenskaper kan även relateras till kulturella normer och ideal som finns i samhällena i fråga. Som t.ex. Goddard (2006) och Wierzbicka (2010) visar är normerna för kommunikation och interaktion inte desamma i alla språk, länder och samhällen. Snarare finns det olika normer och ideal för hur man utför sociala handlingar av olika slag även rent språkligt.

3. Att tilltala patienten på mottagningen

Ett av de språkliga fenomen som enligt Goddard (2006) ofta avspeglar kulturella mönster är tilltal. Både Sverige och Finland är länder där man oftast duar, men niande förekommer fortfarande i viss mån i Finland. Detta gör det intressant att jämföra tilltal på sverigesvenska, finlands-svenska och finska i sådana situationer där man vet att niande kan förekomma i Finland, t.ex. läkare-patientsamtal.

Som framgått ovan fick vi i forskningsprogrammet IVIP tillgång till tre uppsätt-

ningar läkare-patientsamtal. I samtalen på svenska, som är insamlade i projekten *Läkare- och patientsamtal* (Melander Marttala, 1995) respektive *Interaktion i institutionell kontext* (Lindholm, 2003), har patienterna antingen en reumatisk sjukdom (Sverige) eller fibromyalgi (Finland). Samtalen på finska, som är från korpusen *Lääkäriin ja potilaan vuorovaikutus* (se t.ex. Raevaara, 2000), är inspelade inom primärvården. Alla samtal har ägt rum på 1990-talet eller i slutet av 1980-talet, men tilltalsmönstren som förekommer i dem är fortfarande vanliga (även om de kan ha förändrats något). Totalt omfattar materialet 6 timmar (14 samtal) från Sverige och 12,5 timmar (20 samtal) respektive 7,5 timmar (32 samtal) på svenska och finska från Finland (för en närmare beskrivning, se Wide m.fl., 2019, som presentationen här bygger på)⁴.

När vi för en tidigare studie (Norrby m.fl. 2014, 2015) hade jämfört duande och niande i samtalen på svenska från Sverige och Finland hade det framgått att läkarna från Sverige betydligt oftare än läkarna från Finland riktar sig direkt till patienterna genom att säga *du* (eller *dig*, *din*), och ibland också nämner patientens förnamn som i exempel (1): *du kommer när du har mycke besvär, men då skriver så Louise* (rad 6–8). De allra högsta frekvenserna för tilltal med *du* i materialet från Sverige finns dessutom i samtal mellan läkare och patienter som träffas första gången, trots att duande brukar vara mer

⁴ I presentationen har jag även utnyttjat jämförelserna av de svenska delmaterialen i Norrby m.fl. (2014, 2015) och beskrivningen av den aktuella studien (Wide m.fl., 2019) i slutrapporten för forskningsprogrammet IVIP (Norrby m.fl., 2021). Vissa exempel på svenska är hämtade direkt från samtalsmaterialet.

01 L: annars kan vi sätta upp **dej** på ett besök
 02 men då e risken den att de
 03 P: fast de e lite dumt
 04 L: ja ja tycker också [de e bättre
 05 P: [mm
 06 L: att **du** kommer när **du** har mycke besvär
 07 P: mm
 08 L: men då skriver **vi** så **Louise** å så
 09 P: mm+m
 10 L: ses vi då
 11 P: ja
 12 L: då hörs **vi** på telefon
 13 P: mm

Exempel (1). Duande i läkare-patientsamtal från Sverige

01 L: men att eh de+e ju viktigt i alla fall
 02 att att att att **de bli- sker en viss**
 03 **uppföljning** å då tycker ja de+e bra som
 04 de ha kommi fram att att att **de finns**
 05 **en en en läkarkontakt** å
 06 [(-) (nu) å den här
 07 P: [mm
 08 L: föreningskontakten å
 09 [också arbets]kamraters [kontakt]
 10 P: [mm] [mm]
 11 L: som gör att **man nu kommer (.hh) kan**
 12 **kan fundera t^sammans** på di här besvären
 13 å de+e de+e ju (-) nog
 17 (0,5)

Exempel (2). Indirekt tilltal på svenska i läkare-patientsamtal från Finland

typiskt i samtal mellan personer som känner varandra sedan tidigare. I exempel (1) ser vi också hur läkaren använder pronomenet *vi* flera gånger, vilket också bidrar till att markera närhet och gemenskap (rad 8, 12).⁵

Det vanligaste mönstret i de finlandssvenska läkare-patientsamtalen är också direkt tilltal med *du* (i 14 av 20 samtal). Men *du* används inte lika ofta som i

5 I samtalsexemplen används följande tecken i transkriptionen: (-) = ohörbart tal; (nu) osäkert tal; f- = plötsligt avbrott; (0,5) = paus på 0,5 sekunder; (.) = mikropaus (< 0,2 sekunder); (.hh) = inandning; [= överlappande tal börjar;] = överlappande tal slutar; de+e = legatouttal; mm = betonad stavelse; ((skrattar)) = transkriberarens kommentarer; mt = smackande; viss = emfas

samtalen från Sverige (se tabell 1). Dessutom är *du* i det finlandssvenska materialet vanligare i samtal där patienten och läkaren har träffat varandra tidigare, till exempel *ska vi börja me om du berättar lite om hur du har de nuförtiden, hur du mår för tillfälle då?*.

Niande förekommer i sex av de 20 samtalen i det finlandssvenska materialet. En (av totalt fem) läkare niar alla sina patienter, t.ex. *å ni får sätta er på den där röda stolen*, medan en annan läkare niar en äldre patient och duar en yngre. Den finlandssvenska läkaren som endast använder pronomenet *ni* för att tilltala patienterna använder också olika typer av opersonliga uttryck som t.ex. *de finns en läkarkontakt och man kan fundera tillsammans*, vilket illustreras i exempel (2).

I exempel (2) verkar den finlands-svenska läkaren välja att undvika direkt tilltal helt och hållet, dvs. både duande och niande, vilket är en vanlig strategi i Finland (Yli-Vakkuri, 2005). I finska, där duande och niande inte bara syns i valet av pronomen utan också i bruket av verbändelser (*istua*, *istua-kaa*) och possessiva suffix (*kirja-si*, *kirja-nne*) finns det många olika sätt att undvika tilltal. Dessa utnyttjas även i läkare-patientsamtalen vi analyserat. I exempel (3) använder läkaren en opersonlig verbform när han ber patienten att sätta sig ned (*istumaan*, rad 1) och när han berättar var patienten kan placera det kuvert hon har med sig (*laitetaan*, rad 4).

Men hur ser det då ut om man jämför frekvenserna för duande och niande hos läkarna i de sverigesvenska, finlands-svenska och finska samtalen kvantitativt? Hur ofta duar och niar läkarna patienterna och hur frekvent är direkt tilltal hos dem totalt? Detta framgår i tabell 1.

Läkarna i materialet från Sverige tilltalar patienterna direkt (och endast med *du*) dubbelt så ofta som läkarna i Finland. De finlandssvenska och finska läkarna uppvisar samma frekvens för direkt tilltal totalt men förhållandet mellan duande och niande är inte detsamma. Medan duande dominerar klart bland de finlandssvenska läkarna är niande nästan lika vanligt som duande bland de finska läkarna.

Jämförelsen av tilltal i läkare-patient-samtal visar sålunda hur det i Finland finns en möjlighet att välja att hålla en viss distans till samtalsparten t.ex. med hjälp av niande och indirekta formuleringar av typen *det finns en läkarkontakt* och *istumaan vaan siihen*. I Sverige dominerar uttryck som understryker det gemensamma starkare, vilket syns bl.a. i det kraftigt dominerande duandet, användningen av förnamn och det frekventa bruket av pronomenet *vi*.

```
01 L: juu (.) istum[aa]n va]an siihe
02 P: [kiitos]
03 (0,5)
04 L: laitetaa vaikka (.) tuohon se kuori
```

Exempel (3). Indirekt tilltal på finska i läkare-patientsamtal från Finland.

	Duande	Niande	Direkt tilltal, totalt
Svenska, Sverige	6,4	0	6,4
Svenska, Finland	2,4	0,6	3,0
Finska, Finland	1,7	1,4	3,2

Tabell 1. Frekvens för duande och niande per 100 ord hos läkarna.

4. Att presentera sitt ärende vid biljettkassan

Att presentera sitt ärende är en central handling i servicesamtal. Hur uttrycker sig då t.ex. kunder på svenska och finska när de kommer fram till en biljettkassa i Sverige och Finland? För den studie vi redogör för i Lindström m.fl. (2020)⁶ valde vi ut totalt ca 300 samtal på sverigesvenska, finlandssvenska och finska ur den samling på närmare 1500 samtal som spelades in inom i forskningsprogrammet IVIP 2013–2020. I alla de utvalda samtalen (ca 100 samtal per delmaterial) hämtar kunderna antingen förhandsbokade biljetter eller köper biljetter direkt vid biljettkassan.

I alla delmaterial förekommer det rätt stor variation i hur kunderna presenterar sitt ärende. Det finns många likheter mellan samtalen i de tre delmaterialen, men också en del intressanta skillnader. Ett mönster som kanske något oväntat är vanligast i de sverigesvenska samtalen är att gå rakt på sak och endast konstatera vilket evenemang man är intresserad av genom att nämna ett nyckelord, t.ex. *Frölundamatchen* när man vill köpa en biljett. Typiskt för de sverigesvenska samtalen är också uttryck med verbet *vilja* i presens som i *ja vill ha två biljetter till Dödspatrullen*. I de finlandssvenska samtalen finns endast belägg med verbet

vilja tillsammans med *skulle*, t.ex. *nå nu sku ja vilja ha lite biljetter igen då*. Preteritumformen *skulle* är också generellt mer frekvent i de finlandssvenska samtalen medan presensformen *ska* är vanligare i de sverigesvenska samtalen, t.ex. *ja ska hämta biljett till Rickard den tredje*.

Att kunder presenterar sitt ärende lite mer indirekt med *skulle* förekommer också i Sverige eftersom det är ett vanligt uttryckssätt på svenska generellt, t.ex. *ja skulle hämta biljetter, har ett nummer här*. Däremot använder sverigesvenska kunder inte formuleringar med *skulle ha* i betydelsen 'ska' som de finlandssvenska kunderna kan göra när de kommer för att hämta de biljetter som de förbokat, t.ex. *hej ja sku ha löst ut biljetter*. Använder man *skulle ha hämtat ut biljetter* i Sverige betyder det snarare att det skett en förändring som gör att man inte kan hämta ut exakt de biljetter man bokat. Samma gäller också om man säger att *jag hade biljetter* i stället för *jag har biljetter*, t.ex. *ja hade biljetter till Fosterlandet den tjuförste februari å så blev jag uppringd om att vi skulle byta till en annan da*. I de finlandssvenska samtalen används *hade biljetter* däremot typiskt utan att någon ändring skett. När en finlandssvensk kund säger *ja hade reservera på namne X* kommer hen normalt till kassan för att hämta just de biljetter som hen bokat.

Man ser alltså en tendens i de finlandssvenska samtalen till att använda formuleringar som rent formellt uttrycker en tidigare tidpunkt (*hade, skulle, skulle ha*). Detta kan relateras till det som på svenska har kallats *modalt* eller *modifierande preteritum* (Ekerot, 2011, s. 139; SAG 4, s. 228). När man uttrycker sig med verbformer som är i dåtid ger man ett intryck av att något redan är uppgjort, vilket gör den

⁶ Presentationen i detta avsnitt bygger inte bara på Lindström m.fl. (2020) utan även på vårt föredrag på konferensen Svenskan i Finland 18 hösten 2018 samt slutrapporten för forskningsprogrammet IVIP (Norrby m.fl., 2021). Vissa av exemplen som presenteras har jag hämtat direkt från samtalsmaterialet.

begäran man framför mer försynt och indirekt (Norrby m.fl., 2021, s. 51). Det ökade avståndet i tid omtolkas alltså som avstånd i social relation. Användningen av detta förskjutna tempus förekommer också i finska. När man jämför servicesamtalen på svenska och finska från Finland hittar man snarlika formuleringar med dåtidsformer i båda språken (se exempel 4–5).

Ett annat mönster i samtalen från Finland som bidrar till ett slags försiktighet och försynthet är när kunderna inleder presentationen av sitt ärende med att fråga personalen om det går att köpa eller få biljetter. I vissa fall kan frågorna förklaras av att det varit allmänt känt att t.ex. pjäsen i fråga varit slutsåld och att man därför inte kan vara säker på om det finns biljetter kvar, t.ex. *har ni biljetter ti Kvinna*

ti salu ikväll?, onko lippuja lauantain Mamma Miaan? I andra fall verkar frågorna däremot ha funktionen av att göra frågan om biljetter mer indirekt och ge personalen möjlighet att meddela att kundens begäran inte kan behandlas (exempel 6–7).

Formuleringar som uttrycker indirekthet och försynthet verkar sålunda vara mer typiska för servicesamtal i Finland jämfört med Sverige. Liksom i bruket av tilltalspronomen som jag diskuterade i föregående avsnitt ser man här hur man i Finland både på finska och svenska delvis orienterar sig mot andra samtalskonventioner och kulturella förväntningar än i Sverige. Samtidigt är likheterna också stora, och det handlar snarare om ett kontinuum än två helt olika system.

```

1  K:  hej
2  P:  hej
3      (0,6)
4  K:  ja hade två biljetter beställda (.) ti kvällens
5      (0,8)
6  P:  eh: "Kap[pan" eller "I sista minuten" ja ]
7  K:  ["Sista minuten" tror ja hete: de så]

```

Exempel (4). Förskjutet tempus i samtal på svenska vid teaterkassa i Finland

```

01  K:  hei [hei]
02  P:  [hei]
03      (0,5)
04  K:  mul oli varattu siihen (.) "Hamlet sade det
05  vackrare" niin (.) viisi lippua Tarkki Heidi
06  P:  jo+o mille päivälle

```

Exempel (5). Förskjutet tempus i samtal på finska vid teaterkassa i Finland

```

01 K: hej
02 P: hej
03 (0,9)
04 K: kan ja reservera ti (.) Djungelboken på f- de e den
05 där fredagen tjugu- (1,5) e de tjuvfemte (0,9) april
06 (0,4)
07 P: fredag tjuvfemte i fjärde ja de går bra
08 (1,8)
09 K: okej (0,6) bra [((skrattar))]
10 P: [((skrattar))]
11 K: ja sku- tre platser sku ja reservera

```

Exempel (6). Fråga vid ärendepresentation i samtal på svenska vid teaterkassa i Finland

```

01 P: hej
02 K : moikka
03 (3,7)
04 K: siihen (.) Tarja Turusen (.) konserttiin
05 oliko vielä
06 P: m+m mt on
07 K: mahdollista
08 (1,7)
09 K: oliks ne kaheksastoista päivä
10 P: joo (.) [joulukuu]ta
11 K: [joo ]

```

Exempel (7). Fråga vid ärendepresentation i samtal på finska vid teaterkassa i Finland

5. Slutsatser och framåtblick

Som resultaten från de två studierna som presenterats ovan visar, kan man finna både tydliga och mer intrikata likheter och skillnader i kommunikativa mönster i samtal på svenska och finska i Finland. När man jämför sverigesvenska, finlandssvenska och finska samtalsmönster blir resultatet ofta att finlandssvenska befinner sig någonstans mitt emellan det sverigesvenska och det finska språklandskapet.

I både finska och finlandssvenska förekommer som jämförelsen av tilltalspraktiker i läkare-patientsamtal visat uttryck som bibehåller en viss social distans och markerar respekt för samtalspartens integritet. Detta syns bl.a. i niande som alternativ till duande och i indirekta och opersonliga uttryck som *det*

finns en läkarkontakt och istumaan vaan siihen. De sverigesvenska läkare-patient-samtalen kännetecknas däremot starkt av informellare uttryck som minskar den sociala distansen och betonar likheter, vilket manifesteras i bl.a. riklig användning av *du* men även *vi* och förnamn. En jämförbar tendens ser man i servicesamtalen på sverigesvenska, finlandssvenska och finska som diskuteras ovan. Trots att det finns många likheter i samtalen från båda länderna, är uttryckssätt som ökar distansen mellan kund och personal t.ex. med hjälp av tempusförskjutning (*jag hade biljetter beställda, mul oli varattu... viisi lippua*) vanligare i de finlandssvenska och finska samtalen. Kontrasten mellan kund- och personalrollen är också större i de finlandssvenska samtalen där personalen framstår som en starkare auktoritet. Detta framgår bl.a. av de finländska kundernas mer försynta och försiktiga sätt

att presentera sitt ärende bl.a. med hjälp av uttryck som *kan jag reservera biljetter?* och *oliko vielä mahdollista?*

I Sverige läggs man tydligt fokus på samhörighet och likhet mellan deltagarna i institutionella samtal. Det kan man också göra i Finland, men ofta väljer man att visa hänsyn till personlig integritet och upprätthålla institutionella roller. Medan man i Sverige explicit nedtonar hierarkier framstår institutionella roller och auktoritet som mindre problematiska i Finland (Norrby m. fl., 2021). För finlandssvenskar blir förhållandet mellan språk och kommunikation då intressant eftersom man orienterar sig både mot kulturella mönster inom det egna landet och kulturella mönster i ett annat land genom språket.

De grammatiska skillnaderna mellan svenska och finska som språk leder samtidigt också till intressanta skillnader och likheter i kommunikativa mönster inom Finland som inte undersökts systematiskt i tillräckligt jämförbara material tidigare. Exempelvis saknar uttryck utan subjekt i finska (t.ex. ja *särkylääkettä saa ottaa* 'man får ta värkmedicin') en direkt grammatisk motsvarighet på svenska (Wide m.fl., 2019; se även Tolvanen 2016). Opersonliga

formuleringar som *hur många biljetter får det vara?* i stället för t.ex. *hur många biljetter vill du ha?* kan då som ovan konstaterats ge uttryck för samma tendens som i finska att undvika att rikta sig direkt till den man talar med (Yli-Vakkuri, 2005). Men hur lika används språkliga uttryck som detta egentligen i jämförbara material på Finlands två nationalspråk? Det vill vi nu utreda i projektet *Kommunikativa mönster på två språk* (KoM2Språk) 2023–2026. Vårt empiriska material kommer huvudsakligen att bestå av servicesamtal vid biljettkassor och handledningssamtal vid universitet. Vi utnyttjar samtal inspelade inom forskningsprogrammet *Interaktion och variation i pluricentriska språk* (IVIP) och kompletterar med nya inspelningar på finska. Därtill utnyttjar vi oss av tillgängliga frågelistor och enkäter om t.ex. hälsningar och tilltal (se Rouhikoski m.fl., 2024). Medan fokus i IVIP låg på svenska och vi i finskan sökte förklaringar till avvikande mönster i finlandssvenska jämfört med sverigesvenska, vill vi nu i projektet KoM2Språk systematiskt jämföra finlandssvenska och finska för att ytterligare fördjupa förståelsen om förhållandet mellan språk, land och kommunikation.

Författaren

Camilla Wide

Camilla Wide är professor i nordiska språk vid Institutionen för språk- och översättningsvetenskap vid Åbo universitet. I sin forskning har hon fokuserat särskilt på grammatik, språklig variation och kommunikativa mönster i samtal.

Åbo universitet, camilla.wide@utu.fi

Litteratur

- Adelswärd, V. (1995). Institutionella samtal – struktur, moral och rationalitet. Några synpunkter på värdet av samtalsanalys för att studera mötet mellan experter och lekmän. *Folkmålsstudier*, 36, 109–137. <https://journal.fi/folkmaalsstudier/article/view/89156>
- Barner-Rasmussen, W. (2011). *Affärer eller bugsiness? En studie av språkanvändningen i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige*. Magma-studie 5. <https://magma.fi/affarer-eller-business-magma-studie-5-2011/>
- Ekerot, L.-J. (2011). *Ordföljd, tempus, bestämdhet* (2:a uppl.). Lund: Gleerups.
- Fortman, J. & Giles, H. (2006). Communicating Culture. I J. R. Baldwin, S. L. Faulkner, M. L. Hecht, S. L. Lindsley (red.), *Redefining Culture: Perspectives Across the Disciplines* (s. 91–102). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fremer, M. (1996). *Personlig referens i servicesituationer. Svenska och finska samtal från Helsingfors, Stockholm och Uppsala i en jämförande analys*. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk, Helsingfors universitet.
- Goddard, C. (2006). Ethnopragmatics: a new paradigm. I C. Goddard (red.), *Ethnopragmatics. Understanding Discourse in Cultural Context* (s. 1–30). Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110911114>
- Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511611834>
- Günthner, S. (2008). Interactional Sociolinguistics. I G. Antos & E. Ventola (red.), *Handbook of interpersonal communication* (s. 53–76). Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110211399>
- Hakulinen, A. & Saari, M. (1995). Temporaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi. *Virittäjä*, 99, 481–500. <https://journal.fi/virittaja/article/view/38822>
- Häkkinen, K. (1989). *Mistä sanat tulevat: Suomalaista etymologiaa*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kangasharju, H. (2007). Interaktion och inflytande: Finländare och svenskar vid mötesbordet. I O. Kangas & H. Kangasharju (red.), *Ordens makt och maktens ord* (s. 341–377). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Kotthoff, H. (2007). Ritual and Style Across Cultures. I H. Kotthoff & H. Spencer-Oatey (red.), *Handbook of Intercultural Communication* (s. 173–197). Berlin Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110198584>
- Lindholm, C. (2003). *Frågor i praktiken. Flerledade frågeturer i läkare-patientsamtal*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lindström, J., Wide, C., Nilsson, J. & Norrby, C. (2020). Om att presentera sitt ärende. En jämförande studie av servicesamtal på sverigesvenska, finlandssvenska och finska. *Svenskan i Finland*, 18, 149–163. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8215-8>
- Linell, P. (1998). *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.3>
- Linell, P. (2011). *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. (Studies in Language and Culture No 18.) Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.

- Melander Marttala, U. (1995). *Innehåll och perspektiv i samtal mellan läkare och patient. En språklig och samtalsanalytisk undersökning*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-179654>
- Norrby, C. (2014). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Norrby, C., Lindström, J., Nilsson, J. & Wide, C. (2021). *Interaktion och variation i pluricentrisk språk. Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska. Rapport från ett forskningsprogram*. Stockholm: Riksbankens jubileumsfond & Santérus. <https://view.publitas.com/riksbankens-jubileumsfond/rj-skriftserie-nr-21-2021/page/1>
- Norrby, C., Wide, C., Lindström, J. & Nilsson, J. (2014). Finns det nationella svenska kommunikationsmönster? Tilltal i läkare patientsamtal i Sverige och Finland. *Svenskans beskrivning*, 33, 343–352. <http://hdl.handle.net/10138/144498>
- Norrby, C., Wide, C., Lindström, J. & Nilsson, J. (2015). Interpersonal Relationships in Medical Consultations: Comparing Sweden Swedish and Finland Swedish Address Practices. *Journal of Pragmatics*, 84(1), 21–138. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2015.05.006>
- Raevaara, L. (2000). *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla. Keskustelunanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rampton, Be (2006). *Language in Late Modernity: Interaction in an Urban School*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486722>
- Reuter, M. (1992). Swedish as a Pluricentric Language. I M. Clyne (red.), *Pluricentric Languages: Different Norms in Different Nations* (s. 111–116). Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110888140>
- Rouhikoski, A., Wide, C., Tolvanen, E. & Kurki, T. (2024). Suomen ja suomenruotsin vuorovaikutuskäytänteet vertailussa uudessa KoM2Språk-hankkeessa. *Hiiskuttua* 12.3.2024. <https://sites.utu.fi/hiiskuttua/suomen-ja-suomenruotsin-vuorovaikutuskaytanteet/>
- SAG = Teleman, U., Hellberg, S. & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts Ordbok. <https://svenska.se/grammatik/>
- Tolvanen, E. (2014). Auktoritet i finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter. En studie av lexikogrammatiska val och ergativa roller. *Språk och stil*, 24, 166–196. urn:nbn:se:uu:diva-248726
- Tolvanen, E. (2016). ”Någon särskild ansökan behöver inte göras.” Opersonliga konstruktioner i myndighetstexter på svenska och finska i Finland och Sverige. *Folkmålsstudier*, 54, 115–141. <https://journal.fi/folkmalsstudier/article/view/82158>
- Tolvanen, E. & Wide, C. (2020). Processtyper i sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal. *Språk och stil*, 30, 143–174. <https://doi.org/10.33063/diva-427678>
- Wide, C., Lappalainen, H., Rouhikoski, A., Norrby, C., Lindholm C., Lindström, J. & Nilsson, J. (2019). Variation in address practices across languages and nations. A comparative study of doctors’ use of address forms in medical consultations in Sweden and Finland. *Pragmatics*, 29(4), 595–

621. <https://doi.org/10.1075/prag.18031.wid>

Wide, C. & Lyngfelt, B. (2009). Svenskan i Finland, grammatiken och konstruktionerna. I C. Wide & B. Lyngfelt (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter* (s. 11–43). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-445-4>

Wierzbicka, A. (2010). Cultural scripts and intercultural communication. I A. Trosborg (red.), *Pragmatics Across Languages and Cultures* (s. 43–77). Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110214444>

Yli-Vakkuri, V. (2005). Politeness in Finland: Evasion at all costs. I L. Hickey & M. Stewart (red.), *Politeness in Europe* (s. 189–203). Clevedon: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781853597398>